

TAKÁCS István

PhD-hallgató

**Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi Kar,
Földtudományok Doktori Iskola, Geopolitikai Program,
Pécs**

PhD student

**University of Pécs, Faculty of Natural Sciences,
Doctoral School of Earth Sciences, Geopolitical Program,
Pécs, Hungary**

email: pistiket@gmail.com

**A MAGYAR KÜLKERESKEDELEM FEJLŐDÉSÉNEK
IRÁNYAI – A KERESKEDELEM ALAKULÁSA AZ
EU ÚJ-GENERÁCIÓS SZABADKERESKEDELMI
PARTNEREIVEL**

**THE CHANGE OF DIRECTIONS OF HUNGARIAN
FOREIGN TRADE – DEVELOPMENT OF TRADE WITH
THE NEW GENERATION FTA PARTNERS OF THE EU**

ABSTRACT

In the last 30 years, the Hungarian foreign trade has undergone major changes in terms of both product structure and partners. From the 90's – mainly due to the significant amount of inward Foreign Direct Investments (FDI) – Hungarian trade ties with the European Union have become stronger and – by the country's accession – the integration process of the Hungarian trade into the EU has been realised in fact. Since the Hungarian accession, the EU Member States are the main destination of the Hungarian foreign trade and the increasing trend is continuing. However, the Hungarian extra-EU export increased to a greater extent than the intra-EU export. In this study we analysed the correlation between the Free Trade Agreements (FTAs) of the EU and the remarkable increase of the Hungarian extra-EU

export. Four new-generation EU FTAs were analysed: the agreements with Ukraine, Canada, Korea and Japan. The analyses – unlike many other studies – does not only cover trade in goods with these FTA partners but trade in services and FDI flows as well. The result shows that the FTAs had a trade creation effect with Ukraine, Canada and Korea – especially for the Hungarian export. The only exception is Japan, but in that case short time has passed since the FTA became applicable. In case of Ukraine, the Hungarian export has doubled, to Canada it grew by 60% and to Korea grew by 50% in the first 5 years but since then it stagnated. It is important to underline the growing importance of trade in services where Hungary has a massive surplus with each partner and in case of Japan and Korea, this surplus helps to rebalance the substantial deficit of trade in goods. Although the FDI data are less reliable, they explain the reasons for the important merchandise trade deficit vis-a-vis Korea and Japan to some extent. As there is a massive FDI stock in Hungary originating from these countries, the manufacturing plants need input from these countries to be able to produce and export finished products mainly to the European internal market. On the other hand, the massive Hungarian merchandise trade surplus vis-à-vis Canada can be explained by the Canadian firms established in Hungary re-exporting part of their production to Canada.

Kulcsszavak: magyar külkereskedelem, kereskedelempolitika, szabadkereskedelmi megállapodások, árukereskedelem, szolgáltatáskereskedelem, külföldi közvetlen beruházások

Keynotes: Hungarian foreign trade, trade policy, free trade agreements, trade in goods, trade in services, Foreign Direct Investments

1. A magyar külkereskedelem irányainak alakulása

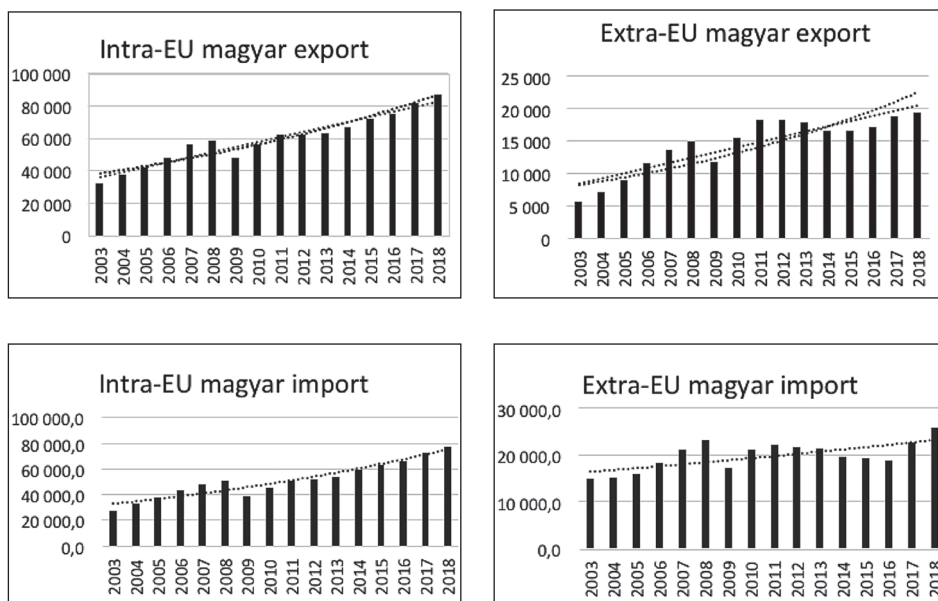
A magyar külkereskedelem jelentős változásokon ment keresztül az elmúlt évszázadban. Az első világháború előtt Ausztria volt Magyarország első számú kereskedelmi partnere: 1912-ben az export csaknem 74, az import 72%-a a Monarchia vezető országával bonyolódott le.¹ A két világháború között diverzifikálódott az ország kereskedelmi forgalma: Magyarország első számú kereskedelmi partnere Németország volt, amelyet Ausztria, Olaszország és az Egyesült Királyság követett.² Ezután 1949-től 1989-ig a Szovjetunió vált az első számú kereskedelmi partner-

éve, mind a magyar ipari és mezőgazdasági termékek első számú desztinációjává, mind importforrásává. Ugyanakkor a 80-as évektől kezdve egyre jobban élénkültek az ország kereskedelmi és beruházási kapcsolatai a nyugati, elsősorban a nyugat-európai országokkal, bár továbbra is a KGST-n belüli kereskedelem dominált. 1990-től a kereskedelem minimálisra csökken a Szovjetunióval és egyre erőteljesebben növekszik az Európai Gazdasági Közösség (EGK) országaival. Ezt a folyamatot nagymértékben elősegítette az elsősorban fejlett országokból érkező külföldi közvetlen beruházások jelentős megnövekedése, mely nagymértékben befolyásolta a magyar külkereskedelem földrajzi irányát és termékösszetételét³. 1991-ben már a magyar export több mint 46%-a az EGK 12 országába irányult és közel 24%-a Közép- és kelet-európai országokba. 1998-ban már az Európai Unió (EU) 15 tagállamába irányult a magyar export közel 73%-a és közel 16%-a a Közép- és kelet-európai országokba. Importoldalon ez az arány valamivel kisebb, 1991-ben az EGK 12 tagállamából érkezett az import 41%-a és 24%-a a Közép- és kelet-európai országokból, míg 1998-ban az EU 15-ökből származott a magyar behozatal 64%-a, Közép- és kelet-európai országokból a 15%-a⁴. Ez alapján elmondható, hogy a 90-es évek elejétől már az EU a legfontosabb kereskedelmi partner, melynek szerepe egyre dominánsabbá válik. A csatlakozást megelőző években tovább nőtt az EU aránya a magyar kivitelben és 2002-ben ez már több mint 75%-ot tett ki, a CEFTA országok részaránya nem változott 9% körül mozgott. Ami az importot illeti, ebben csökkent az EU-15-ök részaránya, ez az 1998-as 64%-ról 2002-re 56%-ra esett vissza, mely kisebb részben a CEFTA országokból származó import arányának növekedésével (7%-ról, 8,5%-ra), nagyobb részt az Ázsiából érkező import jelentős mértékű emelkedésével (12%-ról több mint 19%-ra) magyarázható.⁵ A külkereskedelmet tekintve bizonyítottnak tekinthető az a megközelítés, mely szerint Magyarország EU-csatlakozása egy közel másfél évtizedig tartó folyamat volt. Ez 1991. december 16-án, az európai megállapodás (más néven: társulási szerződés) aláírásával, illetve kereskedelmi fejezetének 1992. március 1-jei ideiglenes alkalmazásával kezdődött, és a csatlakozási szerződés és az annak részét képező csatlakozási okmány aláírásáig, illetve 2004. május 1-jei hatályba lépéséig tartott⁶. Alapvetően elmondható, hogy Magyarország, külkereskedelmét tekintve, már a 2004-es EU csatlakozás idejére gyakorlatilag teljes mértékben integrálódott az EU piacába.

Az uniós csatlakozást követően az EU aránya tovább nőtt a magyar külkereskedelemben, de ez már annak is köszönhető, hogy Magyarországgal együtt számos közép- és kelet-európai, köztük a magyar kereskedelmi kap-

csolatokban fontos szerepet betöltő szomszédos CEFTA országok is csatlakoztak az EU-hoz, melyeket 2007-ben és 2013-ban újabb szomszédos országok követtek.

1. Ábra: Az EU-n belülre és harmadik országokba irányuló magyar export és import alakulása az EU csatlakozás óta (millió euró)
Figure 1: The trends of the Hungarian export-import towards EU and third countries since Hungary's EU accession (Mio EUR)

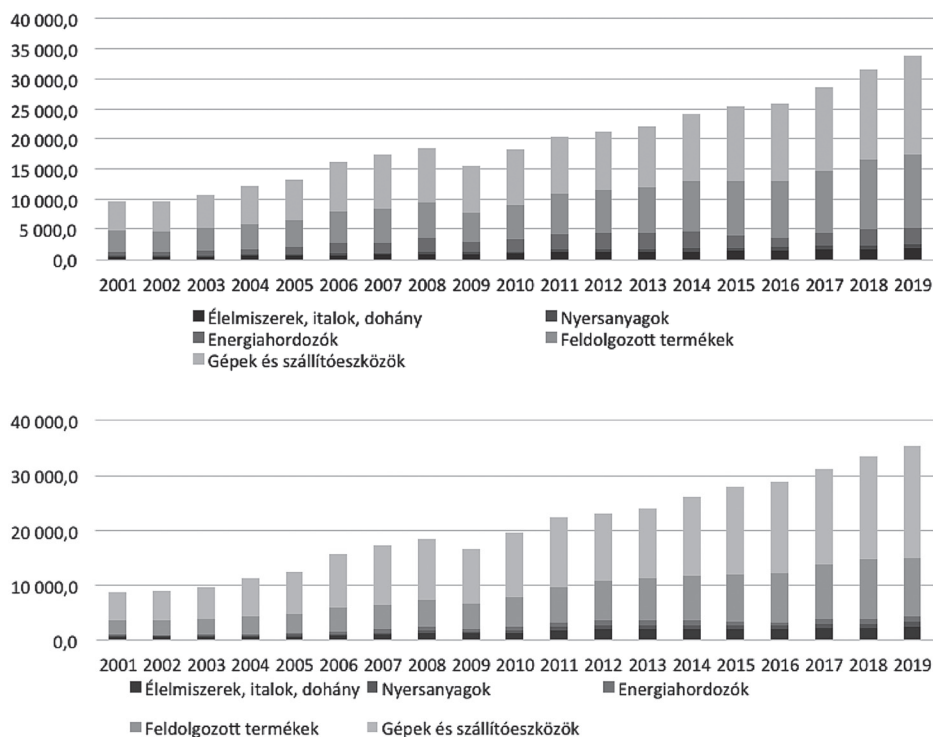

Forrás: Eurostat, saját összeállítás

Az első ábra alapján elmondható, hogy összességében a magyar külkereskedelemben az EU tagországok aránya valamelyest tovább nőtt az EU csatlakozást követően is. Ugyanakkor, a magyar export nagyobb mértékben nőtt a harmadik országok irányába, mint az uniós tagállamokba. Importoldalon ugyanakkor továbbra is dinamikusabban nő az EU tagországokból érkező behozatal, mint a harmadik országokból származó import. Ezt annak fényében is érdemes megvizsgálni, hogy az elsősorban energiaárak növekedésének köszönhetően egyre növekvő értékű magyar energiabehozatal elsősorban az unión kívüli országokból származik.

2. Ábra: A magyar külkereskedelmi (behozatal és kivitel) termékforgalom áruszerkezetének alakulása (Mrd forint)

Figure 2: The trends of the Hungarian import and export product structure (Bn forint)

Forrás: KSH

A 2. ábra első része a magyar import, második része az export termék-szerkezetének alakulását mutatja be 2001-től napjainkig. Ebből egyértelműen kiderül, hogy az elmúlt közel 20 évben a magyar kereskedelemben egyre dominánsabb szerepet játszanak a gépek és szállítóeszközök mind export, mind import oldalon. Az exportban még jelentősebb az arányuk, mára már a kivitelünk több mint felét adják. Ezzel együtt megfigyelhető a feldolgozott termékek arányának jelentős növekedése is. Ennek a két termékfőcsoportnak az aránya folyamatosan növekedett az elmúlt években és ezek adják a magyar külkereskedelem döntő részét. Emellett érdemes megemlíteni még az élelmiszeripari, ital és dohányárakat, melyek a kivitelben jelennek meg erőteljesebben, bár az évek során csökkent a kereskedelmi aktívumunk e téren, illetve az importban megjelenő energiahordozók rész-

arányát. A nyersanyagok kereskedelme alacsony szinten van és részaránya folyamatos csökkenést mutatott az évek során.

2. Szakirodalom áttekintése, kutatás céljának meghatározása

A magyar külkereskedelem jelentős része az uniós tagországokkal bonyolódik le már közel 30 éve, melyre az uniós csatlakozásunk óta a belső piac szabályai érvényesek. Az EU csatlakozás magyar külkereskedelemre való hatását már számos tanulmány vizsgálta⁷. Ugyanakkor az első táblázatból is látszik, hogy az EU csatlakozás óta a harmadik országokba irányuló magyar export nagyobb mértékben nőtt, mint az EU tagállamokba irányuló kivite-lünk. Ennek alakulását és okait már kevesebb tanulmány vizsgálta és az EU szabadkereskedelmi megállapodásainak (FTA) hatásaival a magyar külke-reskedelemre már csak néhány tanulmány foglalkozott.

Nagyon kevés tanulmány vizsgálta az EU FTA-k ex post hatásait is. Az Európai Bizottság a FTA tárgyalások megkezdése előtt és a tárgyalá-sok közben készít ex ante hatástanulmányokat, majd a FTA-k alkalmazását követő 5 év után készített hatástanulmányokat is, de ezekből eddig csak az EU-Cariforum EPA⁸, az EU-Mexikó Társulási Megállapodás⁹ és az EU-Ko-rea FTA¹⁰ esetében készültek el. A Bizottság által megrendelt hatástanul-mányokon kívül kevés tanulmány foglalkozott kifejezetten az EU FTA-k hatásaival, melyek közül érdemes megemlíteni a svéd Kommerskollegium 2019-es tanulmányát¹¹, melynek eredménye szerint az EU FTA-k átlago-san 48-56%-al növelik a partnerekkel a kereskedelmet és kimutatja, hogy az EU újgenerációs FTA-i¹², melyek jóval átfogóbbak és ambiciózusabbak a korábbi FTA-k-nél, nagyobb kereskedelemteremtő hatást gyakorolnak. Kiemelendő még Soete, Van Hove 2017-es tanulmánya az 1988 és 2013 közötti uniós FTA-k hatásairól¹³, mely szerint e megállapodások átlagosan 42%-al bővítik a felek közti kereskedelmet. Ezen kívül elsősorban csak az egyes megállapodásokkal foglalkozó elemzések születtek.

Ami az uniós FTA-k magyar külkereskedelemre való hatásainak vizsgál-atát illeti, alapvetően az EU-USA közötti TTIP tárgyalások keltették fel a kutatók figyelmét, mely kapcsán számos tanulmány született¹⁴, ugyanakkor érdemes kiemelni, hogy ezek a tanulmányok mind az azóta befulladt tár-gyalások közben születtek és a várható hatásokról szóltak. Emellett több tanulmány foglalkozik az egyes régiókkal, országokkal való magyar keres-kedelmi kapcsolatok alakulásával, fejleményeivel, ahol kitérnek az egyes uniós FTA-kre¹⁵. Ugyanakkor nagyon kevés tanulmány foglalkozik általa-

ban az uniós FTA-k magyar külkereskedelemre való hatásával. Ezek közül két tanulmány érdemel kiemelést. Kutasi Gábor tanulmánya¹⁶, mely számítható általános egyensúlyi modell alkalmazásával próbálja kimutatni az EU Koreával, Kanadával, Japánnal, Kolumbiával, Peruval és Ecuadorral kötött FTA-k magyar gazdaságra való hatását, bár a kereskedelmi hatásokkal nem foglalkozik. Megállapításai szerint, míg a Kanadával, Japánnal és Koreával kötött FTA-nek kismértékű pozitív hatása lesz a magyar gazdaságra, addig a latin-amerikai országokkal kötött FTA-knek nincs érzékelhető hatása. A másik ennél részletesebb és a kereskedelmi hatásokkal foglalkozó elemzés Erdey László és Pöstényi Andrea tanulmánya¹⁷, mely 1993 és 2014 között vizsgálja a magyar export meghatározó tényezőit, többek között az FTA-k hatásait. Az általuk használt gravitációs modell¹⁸ megállapítása szerint 30%-al bővült Magyarország kereskedelme azokkal az országokkal, amelyekkel FTA-t kötött, ugyanakkor elismeri, hogy ennek pontos mérésére még további kutatások lennének szükségesek.

Amellett, hogy kevés tanulmány foglalkozott az uniós FTA-k hatásaival egyáltalán, különösen azok magyar külkereskedelemre gyakorolt hatásaival, azt is érdemes kiemelni, hogy e tanulmányok csak az árukereskedelem alakulását vizsgálták és nem elemezték a szolgáltatás-kereskedelem és a külföldi befektetések áramlásának változását, ami nélkül viszont nem kaphatunk teljes képet sem a két ország gazdasági kapcsolatainak fejlődéséről, sem egy átfogó és ambiciózus FTA kereskedelem-bővítő hatásairól.

Ezért e tanulmány célja, hogy megvizsgálja az egyes partnerországokkal kötött újgenerációs FTA-knak nemcsak az árukereskedelemre gyakorolt hatásait, hanem a ma már egyre fontosabb szerepet betöltő szolgáltatás-kereskedelem és külföldi beruházások alakulásának vizsgálatára is térjen ki.

Először röviden érdemes áttekinteni Magyarország intézményes kereskedelmi kapcsolatait az EU csatlakozást megelőzően, majd az EU szabadkereskedelmi megállapodásainak rendszerét. Alapvetően elmondható, hogy Magyarország külkereskedelmének intézményes alapjait az 1991-t – a KGST megszűnését – követő időszakban már csak a GATT, majd 1995-től a WTO szabályrendszere határozta meg. Emellett a 90-es évek elejétől Az Európai Közösségekkel kötött Társulási Megállapodás, illetve a közép-európai országok közötti CEFTA megállapodás játszott jelentős szerepet kereskedelmi kapcsolatainak alakulásában. Emellett kiemelést érdemel még a Törökországgal és Izraellel kötött szabadkereskedelmi megállapodások, illetve az EFTA országokkal kötött Társulási Megállapodás. Végül említést érdemel az USA és Kanada által nyújtott egyoldalú vámpreferenciák nyújtása Magyarország számára.

Ezzel szemben mára az EU-nak a WTO szabályrendszerén túlmenő, a világ legtöbb országára kiterjedő szabadkereskedelmi megállapodási hálózata lett kialakítva. Az ún. első generációs FTA-k elsősorban csak az ipari és esetleg bizonyos mezőgazdasági termékek vámlebontására terjedtek ki. A főleg afrikai országokkal kötött gazdasági partnerségi megállapodások árukereskedelmi és fejlesztési rendelkezésekre korlátozódtak. Az ún. újgenerációs FTA-k, melyek tárgyalása 2006 után kezdődött, már az árukereskedelem terén is jóval ambiciózusabb volt, mivel a vámok lebontása mellett a nemvámjellegű akadályok megszüntetését is célozta, emellett a szolgáltatások, beruházások és közbeszerzések liberalizációjára is kiterjedt. Végül ki kell emelni az újgenerációs FTA-k rendelkezései mellett az integrációs törekvéseket is megjelenítő mély és átfogó FTA-keket, az ún. DCFTA-keket, melyeket egyes szomszédos országokkal kötött az EU.

A tanulmány az újgenerációs FTA-k és DCFTA-k közül azok esetében vizsgálja a magyar külkereskedelem alakulását és azok hatásait, ahol kereskedelmi kapcsolataink az adott partnerekkel erősek. Ennek megfelelően az újgenerációs FTA-k közül nem térünk ki a latin-amerikai országokkal kötött FTA-k vizsgálatára, mert a magyar kereskedelmi forgalom ezekkel az országokkal nem jelentős és ugyanez érvényes a Georgiával és Moldovával kötött DCFTA-kre is.

E szűrők alapján négy uniós FTA partnerrel vizsgáljuk a kereskedelmi kapcsolatok alakulását és az FTA hatását: 2011-től alkalmazandó EU-Korea FTA, a 2016-tól alkalmazandó EU-Ukrajna DCFTA, a 2017-től alkalmazandó EU és Kanada közti CETA, illetve a 2019-től alkalmazandó EU-Japán FTA-t.

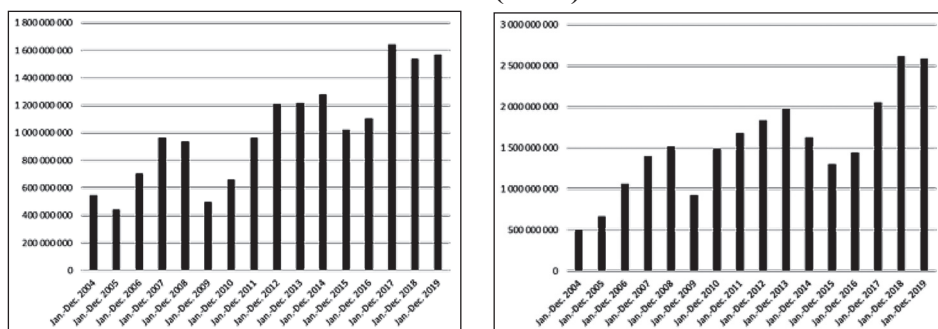
Ukrajna az egyik legfontosabb unión kívüli kereskedelmi partnerünk. 2019-ben az áruexportunk meghaladta a 2,5 milliárd eurót, a behozatalunk közel 1,6 milliárd euróra rúgott. A magyar kivitel 49%-át a gépek és szállítóeszközök alkotják, az Ukrajnából származó behozatalunk 44,9%-át pedig szintén ugyanez az árucsoport adja. Emellett jelentős a forgalom a feldolgozott termékek esetében, illetve az energiahordozók, nyersanyagok és élelmiszeripari termékek is említést érdemelnek. Magyar aktívum van a nyersanyagok és energiahordozók kivételével minden árucsoportban. A 3. ábrán jól látszik, hogy az árukereskedelmi forgalom az uniós csatlakozásunk óta dinamikus növekszik, 2004-et követően exportunk több mint 5-szörösére, míg behozatalunk több mint 2,5-szeresére emelkedett. Az árukereskedelmi forgalom dinamikus növekedését a 2008-as válságot követő, illetve az orosz-ukrán válságot követő időszak szakította meg.

3. A magyar külkereskedelem alakulása Koreával, Ukrajnával, Kanadával és Japánnal és az uniós FTA-k hatása

3.1. Ukrajna

3. Ábra: Az Ukrajnából származó magyar áruimport és Ukrajnába irányuló export (EUR)

Figure 3: The Hungarian merchandise import from and export to Ukraine (EUR)

Forrás: Eurostat, saját összeállítás

Míg 2004-ben minimális kereskedelmi deficitünk volt, azóta Magyarország jelentős kereskedelmi többlete alakult ki Ukrajnával szemben, mely 2019-ben megközelítette az 1 milliárd eurót. A DCFTA 2016-os alkalmazása óta a korábbi növekedéshez képest még dinamikusabban bővült a felek közti árukereskedelem, elsősorban a magyar export. A megállapodás alkalmazását megelőző 2015-ös évhez képest a magyar export 2019-re közel megduplázódott, míg az import több mint 50%-al növekedett. Érdeemes megjegyezni, hogy e jelentős növekedésben szerepet játszhatott az orosz-ukrán háború miatti visszaesést követő korrekciós folyamat.

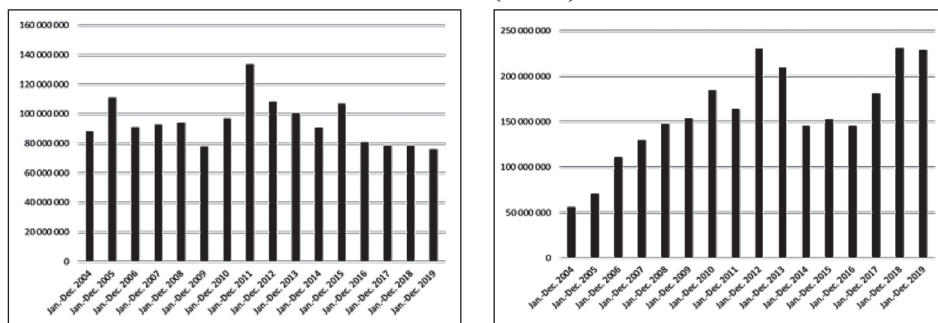
A szolgáltatáskereskedelem alakulásáról az Eurostat adatbázisában 2010 és 2018 között érhető el adatok. Ebben az időszakban az Ukrajnába irányuló magyar szolgáltatásexport 300 millió euróról 410 millió euróra emelkedett, míg az import 143 millió euróról 216-ra nőtt. A magyar többlet 2018-ban megközelítette a 200 millió eurót. A DCFTA alkalmazása óta a szolgáltatáskereskedelem is dinamikusabb bővülést mutatott a korábbi évekhez képest, bár korántsem olyan jelentős mértékűt, mint az árukereskedelem. A magyar export a 2015-ös 350 millió eurós értékhez képest 2018-ban 410 millió euróra emelkedett, míg az import kisebb mértékben, 182 millió euróról 216-ra nőtt.

A beruházások tekintetében Ukrajna azon országok egyike, ahová jelentős magyar tőke kivitel irányul. Olyan magyar nagyvállalatok vannak jelen Ukrajnában, mint az OTP, MOL, Richter Gedeon, Videoton, vagy az ABO Holding.¹⁹ Ugyanakkor érdekes, hogy az MNB adatai szerint 2017-ben a végső befektetőre vonatkozó adatok²⁰ szerint, az ukrán működőtőke állomány meghaladta a 460 millió eurót, az Ukrajnában lévő magyar tőkeállomány csak 131 millió euró körül mozgott.

3.2. Kanada

4. Ábra: A Kanadából származó magyar áruimport és Kanadába irányuló export (EUR)

Figure 4: The Hungarian merchandise import from and export to Canada (EUR)

Forrás: Eurostat, saját összeállítás

A magyar-kanadai árukereskedelem folyamatosan bővült az elmúlt 15 évben, mely elsősorban a magyar export dinamikus növekedésének köszönhető. A termékösszetételt tekintve elsősorban gépek, elektromos berendezések és gépjárművek adják az áruforgalom zömét, de emellett fontos kiemelni a műanyagipari és a gyógyszeripari cikkeket, valamint az acéltermékeket is. Míg a Kanadából érkező behozatal 80 és 100 millió euró körül mozgott, a magyar kivitel 50 millió euróról közel 250 millió euróra nőtt 2004 és 2019 között. A 4. ábra alapján elmondható, hogy a magyar export több mint 4-szeresére bővült ebben az időszakban. A CETA 2017-es ideiglenes alkalmazása kapcsán elmondható, hogy a Kanadából érkező import inkább kissértékű csökkenést mutatott, viszont a magyar export nagyon dinamikus emelkedésnek indult, a 2016-os közel 150 millió eurós színtről közel 60%-al bővülve, 2019-re 238 millió euróra emelkedett. Érdeemes megjegyezni, hogy egy tanulmány a CETA hatásának köszönhetően a V4-országokból

Kanadába irányuló export terén 5 év alatt akár 55%-os exportbővülést is elérhetőnek tartott²¹, ami kapcsán elmondható, hogy az adatok azt mutatják, hogy a magyar export jóval felülteljesítette a várakozásokat, mivel 3 év alatt bővült 60%-al. 2004-ben még jelentős kereskedelmi deficitünk volt, ami a folyamatos magyar exportbővülésnek köszönhetően közel 160 millió eurós többletté alakult.²²

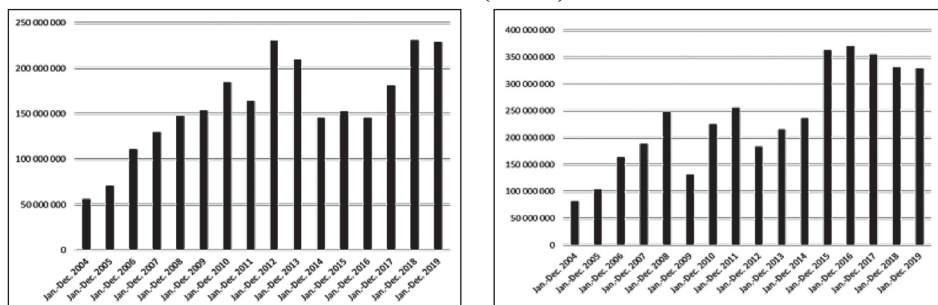
A szolgáltatáskereskedelmet illetően a magyar kivitel 94 millió euróról 107 millió euróra emelkedett 2010 és 2018 között, a Kanadából érkezett behozatal 49 millió euróról 47,5 millió euróra mérséklődött. A magyar többlet 2018-ban megközelítette a 60 millió eurót, amely az utóbbi években ugrott meg, amely többek között magyarázható a CETA hatásával. A magyar export több mint felét az utazási szolgáltatások adják és jelentős szerepet játszanak a közlekedési szolgáltatások is. A kanadai export főleg utazási, egyéb üzleti szolgáltatások és pénzügyi szolgáltatásokból áll.

Ami a beruházásokat illeti, a harmadik országok között Kanada jelentős tőkebefektető a közép-európai térségben, így Magyarországon is. Részben azzal magyarázható a nagyon jelentős magyar kereskedelmi aktívum, hogy a Magyarországon gyártó vállalatok a termékek egyrészét visszaexportálják Kanadába.²³ Az MNB adatbázisa szerint 2017-ben közel fél milliárd euró volt a végső befektetőre vonatkozó kanadai tőkeállomány Magyarországon.²⁴ A magyar külföldi tőkeállomány Kanadában nem jelentős.

3.3 Korea

5. Ábra: A Koreából származó magyar áruimport és Koreába irányuló export (EUR)

Figure 5: The Hungarian merchandise import from and export to Korea (EUR)

Forrás: Eurostat, saját összeállítás

Korea Magyarország jelentős kereskedelmi és beruházási partnere. Az árukereskedelmet mindkét irányban szinte kizárólag a feldolgozott termékek, illetve gépek és szállítóeszközök, valamint gyógyszeripari termékek adják. Az 5. ábra mutatja, hogy Magyarországnak jelentős árukereskedelmi negatívuma van Koreával szemben, mely némileg csökkent az elmúlt években. Az import a közel 1 milliárd eurós 2004-es szintről közel 3 milliárd euróra emelkedett 2019-re, míg az export ugyanebben az időszakban körülbelül 80 millió euróról közel 340 millió euróra emelkedett. A deficit 2019-ben több mint 2,5 milliárd eurót tett ki. A 2011 óta alkalmazandó FTA után két időszakra érdemes bontani az árukereskedelmi forgalom alakulását. Míg a 2010-es szinthez képest 2016-ra a magyar export körülbelül 230 millió euróról több mint 360 millió euróra nőtt, ami több mint 50%-os emelkedést jelent, míg a Koreából érkező import közel 2 milliárd euróról 1 milliárd euróra, körülbelül a felére csökkent. Ugyanakkor 2016-tól napjainkig a Koreából származó behozatal majdnem 3-szorosára nőtt, a magyar export viszont enyhe csökkenést mutatott.

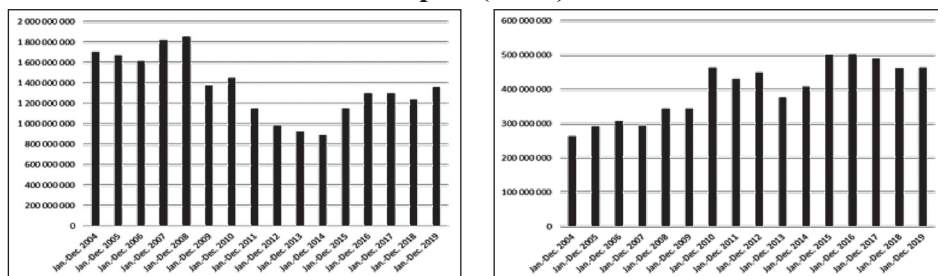
A szolgáltatáskereskedelem alakulását tekintve jóval pozitívabb a kép, mivel jelentős magyar szufficit van, mely kismértékben ugyan, de valamegyest javítja a kereskedelmi mérlegünket Koreával szemben. A magyar szolgáltatásexport a 2010-es 188 millió eurós szintről közel 292 millió euróra nőtt, míg a Koreából érkező import 176 millió euróról 106 millió euróra csökkent. Így 2018-ra 186 euróra nőtt az aktívumunk. Mindkét irányba az üzleti szolgáltatások teszik ki a forgalom nagy részét, emellett érdemes megemlíteni a növekvő mértékű turisztikai szolgáltatásokat. A szolgáltatások esetében elmondható, hogy az FTA 2011 óta történő alkalmazása óta, míg a koreai import enyhe csökkenést mutat, addig a magyar export több mint 50%-al emelkedett.

Korea Magyarország egyik legjelentősebb unión kívüli befektetője, sőt 2019-ben előzetes adatok alapján Koreából érkezett Magyarországra a legtöbb külföldi működőtőke, amely 70 milliárd forintot tett ki.²⁵ Az MNB adatbázisa szerint 2017-ben a végső befektetőre vonatkozó koreai tőkeálmány megközelítette a 3 milliárd eurót, míg a magyar külföldi működőtőke Koreában meghaladta a félmilliárd eurót. A jelentős árukereskedelmi deficit a Magyarországon meglévő jelentős koreai beruházások meglétének fényében magyarázható azzal, hogy a Magyarországon működő koreai gyárak inputként használják a Koreából érkező alkatrész-, illetve gyógyszerimportot a Magyarországról a többi uniós tagállamba irányuló exporthoz.

3.4. Japán

6. Ábra: A Japánból származó magyar áruimport és a Japánba irányuló export (EUR)

Figure 6: The Hungarian merchandise import from and export to Japan (EUR)

Forrás: Eurostat, saját összeállítás

Japán Magyarország egyik legjelentősebb unión kívüli kereskedelmi és beruházási partnere. A 6. ábra alapján hasonló kép rajzolódik ki, mint Korea kapcsán: Magyarországnak jelentős árukereskedelmi deficitje van Japánnal szemben. A Japánból származó behozatal a 2004-es 1,8 milliárd eurós szintről 2019-re 1,4 milliárd euró alá csökkent, míg a magyar export kevesebb, mint 300 millió euróról közel 500 millió euróra nőtt. Ez alapján elmondható, hogy a jelentős deficit, folyamatosan csökkent, mely 2019-ben kevesebb, mint 1 milliárd euróra mérséklődött. A termékösszetétel hasonlóan alakul a Koreával folytatott kereskedelem összetételével, annak zömét a feldolgozott termékek, illetve gépek és szállítóeszközök adják. Az FTA-nak egyelőre nem érzékelhető érdemi hatása, mivel a 2019-es alkalmazás óta a magyar export stagnált, inkább kicsi csökkenést mutatott, a Japánból származó import enyhén növekedett.

A szolgáltatáskereskedelmet illetően ugyanakkor jelentős magyar aktivitum van, mely valamelyest kompenzálja az árukereskedelmi deficitünket. A magyar szolgáltatásexport 620 millió euróról 470 millió euróra mérséklődött, és ugyan a Japánból származó import 167 millióról 231 millió euróra nőtt, így is jelentős, közel 240 millió eurós többletünk maradt 2018-ban. A szolgáltatáskereskedelem zömét a szellemi tulajdonból származó bevételek adták mind export, mind import oldalon. Az FTA hatását adatok hiányának fényében nem tudjuk értékelni.

Japán egyik legfontosabb külföldi befektető Magyarországon, 2017-ben közel 2,7 milliárd dollár végső befektetőre vonatkozó japán tőkeállomány volt hazánkban. Az MNB adatai szerint a Japánban meglévő magyar műkö-

dőtőke csekély mértékű. Koreához hasonlóan a japán beruházók erős jelenlétével és azok gyártáshoz szükséges alkatrész igényével magyarázható részben a jelentős magyar árukereskedelmi deficit.

7. Következtetések

A magyar külkereskedelem jelentős változásokon ment keresztül az elmúlt 30 évben, mind a kereskedelem szerkezetét, mind a kereskedelmi partnereket illetően. Már a KGST felbomlását megelőzően megkezdődött a kereskedelem jelentős bővülése a nyugat-európai országokkal, és elmondható, hogy a 2004-es magyar uniós csatlakozás idejére a kereskedelmi integráció már megtörtént az EU-ba. A 90-es évektől kezdődően jelentős, elsősorban nyugati országokból érkező működőtőkének köszönhetően a magyar külkereskedelem zömét mára a magas hozzáadott értéket képviselő gépek és szállítóeszközök és feldolgozott termékek adják.

Mára a magyar külkereskedelem közel 80%-a bonyolódik az uniós tagállamokkal és csak 20%-a harmadik országokkal. Az uniós csatlakozásunk óta az EU tagállamokkal való kereskedelmünk folyamatosan tovább bővült, ugyanakkor a harmadik országokba irányuló kivitelünk még nagyobb mértékben nőtt.

A harmadik országokba jelentős bővülést (közel 400%) mutató exportunk és az EU egyre több országra kiterjedő és egyre ambiciózusabb FTA rendszere közötti összefüggés vizsgálata elkerülhetetlenné vált. E tanulmány csak a nyers adatok feldolgozására korlátozódott, érdemes később a gravitációs modellel megvizsgálni e FTA-k hatását.

Az EU-Ukrajnával, Kanadával, Koreával és Japánnal kötött FTA-i alapvetően igazolták a jelentős várakozásokat, ezek pozitív hatását a magyar külkereskedelemre, elsősorban az exportra. Az Ukrajnával kötött megállapodás alkalmazása óta közel megduplázódott a magyar export és kisebb mértékben, de az Ukrajnából érkező import is jelentősen nőtt. A Kanadával kitárgyalt megállapodás alkalmazása óta közel 60%-al növekedett a magyar kivitel, ugyanakkor a kanadai behozatal enyhe csökkenést mutatott. Korea esetében a megállapodás alkalmazásának első 5 évében a magyar export indult nagyon dinamikus bővülésnek, miközben a koreai import csökkent, majd az elmúlt években ez a trend megfordult és a koreai import duplázódott meg, míg a magyar export stagnált, illetve enyhe csökkenést mutatott. Noha Japán esetében az FTApapcsán még nem sikerült érdemi hatást kimutatni, ez nem azzal függ össze, hogy a kétoldalú kereskedelmi kapcsolatok

az FTA alkalmazása óta ne fejlődjenek megfelelő ütemben, hanem azzal magyarázható, hogy a megállapodás még csak egy éve tartó alkalmazása miatt az FTA kereskedelmet dinamizáló hatásai még nem jelenhettek meg a statisztikai adatokban. Érdemes megjegyezni, hogy számos tanulmány rámutatott, hogy az FTA-k legalább 5, illetve 10 éves időintervallumban fejtik ki teljes hatásukat.²⁶

Érdemes volt megvizsgálni a korábbi árukereskedelmi adatok elemzésére korlátozódó tanulmányokhoz képest a szolgáltatáskereskedelmi és külföldi beruházási statisztikákat is, mivel számos esetben azok korrigálták az árukereskedelemből adódó egyoldalú képet. Még akkor is, ha ezek az adatok sok esetben hiányosak voltak, vagy nem voltak elég frissek.

Megállapítható, hogy a fejlett országok kereskedelmében egyre nagyobb súlyt kapó szolgáltatáskereskedelem terén Magyarország esetében is elmondható, hogy egyre nagyobb arányt képvisel az exportban, sőt mind a 4 vizsgált országgal szemben jelentős aktívumunk van. Ez azért is figyelemreméltó, mert ezek közül 3 OECD tag. A szolgáltatáskereskedelmi aktívumunk segít valamelyest kompenzálni Japánnal és Koreával szemben a tetemes árukereskedelmi deficitünket.

A közvetlen külföldi beruházási adatok sok esetben kevésbé megbízhatóak, de segítenek az egyes partnerekkel folytatott kereskedelmi forgalom alakulásának megértésében. Így a Kanadával szembeni jelentős árukereskedelmi többletünk részben magyarázható azzal, hogy a Magyarországon működő kanadai üzemek termékeik egy részét visszaexportálják Kanadába. Korea és Japán esetében arra adhatnak magyarázatot, hogy a jelentős árukereskedelmi deficit részben köszönhető a Magyarországon működő koreai és japán gyárak termeléséhez szükséges inputoknak, melyek felhasználásával a kész termékek egy része a magyar kivitelben jelenik meg más partnerek piacán.

Az eddigi tapasztalatok rávilágítanak, hogy az FTA-k hasznos eszközt jelentenek a kereskedelmi forgalom bővítése terén. E megállapodások nem gyengítik az unión belüli kereskedelmi kapcsolatokat, esetenként – mint azt a japán és koreai befektetések esetében megfigyelhetjük – még erősíthetik is azt. Magyar szempontból a négy bemutatott megállapodás alapján megállapítható, hogy az érdekeinket megfelelően tükröző FTA-k érdemi eszközt jelentenek a kereskedelmi kapcsolataink diverzifikációja és a befektetési kapcsolataink szélesítése terén.

JEGYZETEK / NOTES

1. Köves András (2003): A KGST-kereskedelemtől az EU csatlakozásig. Közgazdasági Szemle, L. évf., 2003. július-augusztus (635-653.o.) 636 old.
2. Köves András (2003): A KGST-kereskedelemtől az EU csatlakozásig. Közgazdasági Szemle, L. évf., 2003. július-augusztus (635-653.o.) 637 old.
3. Érdemes megjegyezni, hogy a KSH adatbázisa szerint, 2017-ben a magyar exportbevételek 80%-át már a külföldi irányítású cégek realizálták.
4. Hamar Judit (2000): Magyarország külkereskedelmének 1988-1998 közötti alakulása és az EU csatlakozás várható hatásai. Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Kutatóközpont. 43-44 old.
5. Bilek Péter (2003): Az EU csatlakozás várható hatása a magyar külkereskedelemre. International Center for Economic Growth Európai Központ, Vélemény Nr.6. 10-11 old.
6. Losonczi Miklós (2013): Magyarország tíz éve az EU-ban – Mekkora volt a mozgástér? Közgazdasági Szemle, LXI. évf., 2014. április (486–492. o.) 487 old.
7. Érdemes kiemelni a GKI Gazdaságkutató Rt. Kopint-Datorg Rt. és Társi Társadalomtudományi Intézet Rt. munkatársai (2003): Az EU csatlakozás középtávú gazdasági-társadalmi hatásai Magyarországra című tanulmányt, illetve Hegedüs Zsuzsanna, Kiss Judit (2015): A magyar EU csatlakozás agrárkereskedelmi mérlege, KÜLGAZDASÁG, 59 (3-4). pp. 64-95. tanulmányokat.
8. European Commission (2014): Ex-post evaluation of the EPA between the EU and its Member States and the CARIFORUM Member States. A tanulmányt az ECORYS kutatóintézet készítette. Érdemes megemlíteni, hogy a tanulmány nem igazán tudott érdemi pozitív hatást kimutatni a megállapodás esetében, melyet elsősorban a 2008-as világgazdasági válsággal magyaráztak.
9. European Commission (2018): Ex-post Evaluation of the implementation of the EU-Mexico Free Trade agreement. A tanulmányt szintén az ECORYS kutatóintézet készítette el, mely ugyancsak elhanyagolható hatást mutatott ki a kereskedelemre.
10. European Commission (2018): Evaluation of the Implementation of the Free Trade Agreement between the EU and its Member States and the Republic of Korea. A tanulmány a Civic Consulting és Ifo német kutatóintézet készítette el. A tanulmány már jelentős kereskedelmi és gazdasági pozitív hatást mutatott ki az FTA esetében, elsősorban az EU tagállamokra nézve. Az előzetes hatás-tanulmányok azonban szinte mind Korea esetében prognosztizált jelentősebb pozitív hatást.
11. Kommerskollegium (2019): The trade effects of EU regional trade agreements – evidence and strategic choices. Stockholm, Kommerskollegium.

12. European Commission (2019): Report of Implementation of Free Trade Agreements. 1 January 2018-31 December 2018. Brussels. European Commission. A Bizottság külön kategóriákba sorolja az uniós FTA-ket, így például a kevésbé ambiciózus első generációs FTA-ket, valamint a legutóbbi ambiciózus ún. újgenerációs FTA-ket, valamint mély és átfogó FTA-ket (DCFTA).
13. Soete Sophie, Jan Van Hove (2017): Dissecting the Trade Effects of Europe's Economic Integration Agreements. *Journal of Economic Integration*. 32(1), 193-243.
14. Érdemes megemlíteni Varga, József; Ary, Tamás (2016): A TTIP lehetséges hatásai Magyarország gazdaságára. *Közép-európai közlemények*, (9) 2. pp. 7-18. tanulmányt, illetve
Kutasi Gábor, Rezessy Gergely, Szijjártó Norbert (2014): Az USA–EU kereskedelmi tárgyalások várható hatása a magyar növekedésre, *Külgazdaság* 7-8. évf., valamint Baranyai Gábor, Szarvas Erik, Wagner Zsófia (2015): A transzatlanti kereskedelmi és beruházási partnerségről szóló megállapodás lehetséges hatásai a fenntartható fejlődésre Magyarországon, ELDH Consulting Kft.
15. Érdemes megemlíteni Éltető Andrea, Völgyi Katalin (2013): The development of Hungarian Foreign Trade with Asia. *Research for Economic and Regional Studies*, Institute for World Economics. Working Papers. No.200. tanulmányát.
16. Kutasi Gábor (2019): Az EU által kötött kereskedelmi egyezmények hatása a magyar növekedésre, A Kanadával, Dél-Koreával, Japánnal, Kolumbiával, Peruvál és Ecuadorral kötött egyezmények növekedési hatásai. KKI elemzések. E-2019-49.
17. Erdey, László and Pöstényi, Andrea (2017) Determinants of the exports of Hungary: Trade theory and the gravity model. *Acta Oeconomica*, 67 (1). pp. 77-97.
18. A gravitációs modell Jan Tinbergen nevéhez kötődik, amelyet azóta számos kutató továbbfejlesztett. Jan Tinbergen (1962): *Shaping the world economy, suggestions for an international economic policy*.
19. Katalin Antalóczy, Andrea Éltető, Magdolna Sass (2014): Outward FDI from Hungary: the Emergence of Hungarian Multinationals, *Entrepreneurial Business and Economic Review*, 2014, Vol.2, No.3.
20. Megjegyzendő, hogy azért használjuk az MNB adatbázisából a végső befektető szerinti adatokat, mert azok valamelyest szűrik a közvetítő vállalatokon át érkező adatokat.
21. Muhammad Mohiuddin (2018): Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA): Opportunities of Business Collaboration between Canada and V4 (Czech, Hungary, Poland and Slovakia) Countries. *Institute for Foreign Affairs and Trade. Think Visegrad V4 Think Tank Platform*. p.47.
22. Megjegyzendő, hogy a kanadai adatok alapján a Magyarországról érkezett import 2017-ben több mint 750 millió kanadai dollárt tett ki, ami még jelentő-

- sebbé teszi a magyar kereskedelmi többletet. www.tradecommissioner.gc.ca.
23. Muhammad Mohiuddin (2018): Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA): Opportunities of Business Collaboration between Canada and V4 (Czech, Hungary, Poland and Slovakia) Countries. Institute for Foreign Affairs and Trade. Think Visegrad V4 Think Tank Platform.
 24. Érdemes megjegyezni, hogy a kanadai adatok szerint ez 2015-ben közel 8 milliárd kanadai dollár volt. www.tradecommissioner.gc.ca.
 25. <https://www.origo.hu/gazdasag/20191212-hetvenmilliard-forintnyi-delkoreai-beruhazas-erkezik-magyarorszagra>
 26. Kommerskollegium (2019) Economic Integration Works. The trade effects of regional trade agreements. Stockholm, Kommerskollegium.

FELHASZNÁLT IRODALOM / REFERENCES

- Antalóczy Katalin, Éltető Andrea, Sass Magdolna (2014): Outward FDI from Hungary: the Emergence of Hungarian Multinationals, *Entrepreneurial Business and Economic Review*. 2014. Vol.2. No.3.
- Baranyai Gábor, Szarvas Erik, Wagner Zsófia (2015): A transzatlanti kereskedelmi és beruházási partnerségről szóló megállapodás lehetséges hatásai a fenntartható fejlődésre Magyarországon. ELDH Consulting Kft.
- Bilek Péter (2003): Az EU csatlakozás várható hatása a magyar külkereskedelemre. *International Center for Economic Growth Európai Központ, Vélemény* Nr.6. 10-11. old.
- Éltető Andrea, Völgyi Katalin (2013): The development of Hungarian Foreign Trade with Asia. *Research for Economic and Regional Studies*. Institute for World Economics. Working Papers. No.200.
- Erdey László, Pöstényi, Andrea (2017): Determinants of the exports of Hungary: Trade theory and the gravity model. *Acta Oeconomica*. 67 (1). szám. 77-97. old.
- European Commission (2014): Ex-post evaluation of the EPA between the EU and its Member States and the CARIFORUM Member States. A tanulmányt az ECORYS kutatóintézet készítette.
- European Commission (2018): Ex-post Evaluation of the implementation of the EU-Mexico Free Trade agreement. A tanulmányt az ECORYS kutatóintézet készítette el.
- European Commission (2018): Evaluation of the Implementation of the Free Trade Agreement between the EU and its Member States and the Republic of Korea. A tanulmányt a Civic Consulting és Ifo német kutatóintézet készítette el.

- European Commission (2019): Report of Implementation of Free Trade Agreements. 1 January 2018-31 December 2018. Brussels.
- GKI Gazdaságkutató Rt. Kopint-Datorg Rt. és Társi Társadalomtudományi Intézet Rt. munkatársai (2003): Az EU csatlakozás középtávú gazdasági-társadalmi hatásai Magyarországra
- Hamar Judit (2000): Magyarország külkereskedelmének 1988-1998 közötti alakulása és az EU csatlakozás várható hatásai. Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Kutatóközpont.
- Hegedüs Zsuzsanna, Kiss Judit (2015): A magyar EU csatlakozás agrárkereskedelmi mérlege, KÜLGAZDASÁG, 59 (3-4). szám. 64-95. old.
- Jan Tinbergen (1962): Shaping the world economy, suggestions for an international economic policy, New York, The Twentieth Century Fund
- Kommerskollegium (2019) Economic Integration Works. The trade effects of regional trade agreements. Stockholm. Kommerskollegium
- Kommerskollegium (2019): The trade effects of EU regional trade agreements – evidence and strategic choices. Stockholm, Kommerskollegium.
- Köves András (2003): A KGST-kereskeletől az EU csatlakozásig. Közgazdasági Szemle, L. évf., 2003. július-augusztus. 635-653. old.
- Kutasi Gábor (2019): Az EU által kötött kereskedelmi egyezmények hatása a magyar növekedésre, A Kanadával, Dél-Koreával, Japánnal, Kolumbiával, Peruval és Ecuadorral kötött egyezmények növekedési hatásai. KKI elemzések. E-2019-49.
- Kutasi Gábor, Rezessy Gergely, Szijjártó Norbert (2014): Az USA–EU kereskedelmi tárgyalások várható hatása a magyar növekedésre. Külgazdaság. 7-8. évf.
- Losoncz Miklós (2013): Magyarország tíz éve az EU-ban – Mekkora volt a mozgástér? Közgazdasági Szemle, LXI. évf., 2014. április. 486–492. old.
- Muhammad Mohiuddin (2018): Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA): Opportunities of Business Collaboration between Canada and V4 (Czech, Hungary, Poland and Slovakia) Countries. Institute for Foreign Affairs and Trade. Think Visegrad V4 Think Tank Platform.
- Sass Magdolna, Gubik Andrea, Szunomár Ágnes (2019): Ázsiai tőkebefektetések Magyarországon – Miért érkeznek gyakran közvetítő országokon keresztül? Statisztikai Szemle. 97. évfolyam 11. szám
- Soete Sophie, Jan Van Hove (2017): Dissecting the Trade Effects of Europe's Economic Integration Agreements. Journal of Economic Integration. 32(1), 193-243.
- Varga József, Ary Tamás (2016): A TTIP lehetséges hatásai Magyarország gazdaságára. Közép-európai közlemények, (9) 2. szám. 7-18. old.